

Neka pitanja pravnog položaja žene prema Hvarskom statutu iz 1331. godine (povodom 690 godina)

Pezelj, Vilma; Erent Sunko, Zrinka; Bartulović, Željko

Source / Izvornik: **Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 2024, 61, 1 - 26**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.31141/zrpf.2024.61.151.1>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:614545>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law



Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA


DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Prof. dr. sc. Vilma Pezelj*
Prof. dr. sc. Zrinka Erent Sunko**
Prof. dr. sc. Željko Bartulović***

NEKA PITANJA PRAVNOG POLOŽAJA ŽENE PREMA HVARSKOM STATUTU IZ 1331. GODINE (POVODOM 690 GODINA)

UDK: 342.7-055.2(497.58)(091)(062.13)
DOI: 10.31141/zrpf.2024.61.151.1
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 7. 9. 2023.

Autori razmatraju pitanja pravnog položaja žene u srednjovjekovnom Hvarskom statutu iz 1331. u usporedbi s nekim dalmatinskim (Bračkim i Korčulanskim) i kvarnerskim (Vinodolski zakon, Cresko-osorski statut) statutima. Pri tome propituju u čemu su rješenja statutarnog prava sukladna općim tendencijama, a u čemu su njegove eventualne specifičnosti u statusnom, obiteljskom, imovinskom, kaznenom i postupovnom pravu. Analizom notarskih zapisa i arhivske građe utvrđuje se u kojoj mjeri su se statutarne odredbe primjenjivale u svakodnevnom životu.

U odredbama Hvarskoga statuta vidljivo je prožimanje dviju osnovnih pravnih kultura: slavenske i rimske, ali i utjecaji kanonskog te mletačkog pravnog sustava. Ovo prožimanje, uz uvažavanje specifičnosti same Komune, povezuje Hvarski statut s drugim statutima i europskim prostorom te korijenima pravnih sustava suvremenih europskih integracija.

Ključne riječi: *Hvarski statut, 14. stoljeće, dalmatinsko statutarno pravo, pravni položaj žene*

1. UVOD¹

U komunalnim pravnim poremcima održale su se neke od javnopravnih i privatnopravnih restrikcija prema ženama iz pravnih sustava ranoga srednjeg

* Dr. sc. Vilma Pezelj, redovita profesorica, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Domovinskog rata 8, 21000 Split. E-adresa: vpezelj@pravst.hr; ORCID: 0000-0003-0599-5687.

** Dr. sc. Zrinka Erent Sunko, redovita profesorica, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ćirilometodska 4, 10000 Zagreb. E-adresa: zerent@pravo.unizg.hr; ORCID: 0000-0002-7801-5881.

*** Dr. sc. Željko Bartulović, redoviti profesor u trajnom zvanju, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Hahlić 6, 51000 Rijeka. E-adresa: zeljko.bartulovic@uniri.hr; ORCID: 0000-0003-1459-7875.

¹ Rad je izložen na Međunarodnoj znanstvenoj konferenciji *Permanently prevrednovanje položaja žena kao stvarni društveni problem*, u organizaciji Mađarske akademije znanosti, Regionalni odbor Szeged, Odbor za pedagogiju i psihologiju, Dan žena 2022., *A nők helyzetének némely kérdése az 1331. évi Hvari Statútum szerint (annak 690. évfordulója apropóján)*, Valós társadalmi probléma a nők helyzetének permanens ártértékelése – MTA SZAB Neveléstudományi – Pszichológiai Szakbizottság Szociális képességek munkabizottsága, Nónap 2022.

vijeka.² Hvarski statut spada u red statuta neretvanskog područja, uz Korčulanski i Brački statut. Ti statuti, iako su pisani latinskim jezikom te je u njima došlo do recepcije rimskog prava, sadrže pretežito naše drevno pravo.³

Prvi poznati dokument koji govori o postojanju srednjovjekovnog grada Hvara isprava je od 20. ožujka 1205.⁴ Hvarska biskupija osnovana je 1147., a od 1249. biskup je stalno stolovao u Hvaru, što ukazuje da je Hvar imao značaj srednjovjekovnog grada.⁵

Godine 1278. donesena je odluka o podređivanju Hvara Veneciji, te je sklopljen ugovor između Hvarana i Mlečana. Od tada je proširena vlast grada nad cijelim otokom Hvarom i Visom, a grad Hvar postao je, uz dotadašnje crkveno, političko i administrativno središte nove otočke zajednice.⁶

Mletačka vlada 1329. dopustila je Hvaru reformiranje Statuta.⁷ Statut reformiran 1331., prvi je poznati tekst Hvarskog statuta. On je podijeljen u tri knjige koje su u mnogome istovjetne sadržaju Bračkog statuta iz 1305. U prvoj polovici 15. st. redigirane su naknadno nastale četvrta i peta knjiga. Svih pet knjiga Hvarskog statuta sačuvane su u prijepisu iz 1524., a tiskane su u Veneciji 1643. Jedan primjerak čuva se u Arhivu Machiedo u Hvaru.⁸

Izdanje srednjovjekovnog Hvarskog statuta u Akademijinoj seriji pravno-povijesnih izvora *Monumenta historico – juridica Slavorum meridionalium*⁹ priredio je Hvaranin Šime Ljubić¹⁰ na temelju tiskanog mletačkog izdanja iz 1643. Kada su Turci napali Hvar 1571., u požaru su izgorjeli svi primjerci statuta, osim jednoga

² Ketch, P.; Kuhn, A., *Frauen im Mittelalter*, Band 2, Schwann, Düsseldorf 1984., str. 146; Guerra Medici, M. T., *I diritti delle donne nella societa altomedievale*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 1986, str. 116; Dubby, G.; Perrot, M., *A History of Women in the West*, Harvard University Press, Harvard 1994, str. 174; Ennen, E., *The Medieval Woman*, John Wiley & Sons, Ltd., Oxford 1989., str. 29.

³ *Hvarski statut* (prir. i preveo Cvitanić, A.), Književni krug Split, Split 1991., s uvodnom studijom Kasandrić, I., *Uvod u hvarsko statutarno pravo*, str. 42.

⁴ *Codex Diplomaticus, Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* (ur. Smičklas, T.), JAZU, Zagreb 1905., vol. III, str. 53.

Stanje na Hvaru može se usporediti s onim na Cresu, gdje je komuna postojala prije dolaska Hrvata i nije raspolagala izvangradskim teritorijem. Vidi Beuc, I., *Osorska komuna*, Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci, 1/1953, str. 5-161; Duboković-Nadalini, N., *Prilog rješenju pitanja postanka hvarske komune*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. I, 1/1959, str. 17-33, <https://hrcak.srce.hr/125488>, 3. kolovoza 2023.; Duboković-Nadalini, N., *Hvar u XIII. stoljeću*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. VIII, 1/1987, str. 27-36, <https://hrcak.srce.hr/125524>, 3. kolovoza 2023.

⁵ Detaljnije: Raukar, T., *O sjedištu hvarske biskupije u 12. i 13. stoljeću*, u: *Crkve i crkvice Staroga Grada* (ur. Tarbušković, V.), Stari Grad 2009., str. 8-21; *Leksikon hrvatskoga srednjovjekovlja* (prir. Šanjek, F.; Grbavac, B.) Školska knjiga, Zagreb 2018., pojam *Hvarska biskupija*, str. 296.

⁶ Detaljnije: Zaninović, M., *Zapisi o Hvaru i Veneciji*, Hvarski zbornik 4/1976, str. 197-202.

⁷ Hvarski statut, Addim., gl. 19.

⁸ Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 43.

⁹ *Statuta communitatis Lesinae*, MHJSM, pars I, vol. III, JAZU, Zagreb 1882.-1883. Kasandrić, *Uvod... op. cit.*, str. IX, 445-446; Karbić, D.; Karbić, M., *The Laws and Customs of Medieval Croatia and Slavonia – A Guide to the Extant Sources*, London UCL School of Slavonic and East European Studies in Russia and Eastern Europe, London 2013., <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1469335/1/The%20Laws%20of%20Croatia.pdf>, 16. kolovoza 2023.

¹⁰ Bujas, A., *O Šimi Ljubiću – jedan osvrt na zaslužnog Starograđanina*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. I, 1/1959, str. 126-130, <https://hrcak.srce.hr/125506>, 3. kolovoza 2023.

što ga je prije toga iz izvornika prepisao Splitski Cranko, notar iz Hvara. Na osnovi njegova prijepisa tiskano je mletačko izdanje.

Hvarski statut sastoji se od uvoda i pet knjiga. Prve tri knjige statuta vrlo su slične po svome sadržaju prvim trim knjigama Bračkog statuta, jer su hvarski plemići, sastavljajući Statut 1331., upotrijebili već redigirani Brački statut iz 1305. Prilike na Hvaru (s Visom)¹¹ bile su slične kao i na Braču, a u to doba Brač i Hvar (s Visom) imali su zajedničkog kneza. Kada su Hvarani 1453. redigirali dvije posljednje knjige svoga statuta (četvrtu i petu), nisu više uzimali za uzor daljnje dijelove Bračkoga, jer su se u međuvremenu i prilike izmijenile.¹² Od 1420. Brač i Hvar (s Visom) imaju svoga zasebnog kneza.¹³

Hvar, na jugozapadnom rtu otoka, bio je razvijeni grad, a obrt i trgovina te pomorstvo bili su temelj njegova gospodarstva. Na ostalom području otoka, stanje, kakvo je bilo početkom 10. stoljeća, ostalo je isto kao i na susjednim otocima Braču i Visu. U srednjem su vijeku te tri sredine bile u sastavu Neretvanske kneževine. Prvo plemstvo na tom prostoru nastalo je imovinskim raslojavanjem stanovništva i bilo je endogenog podrijetla, jer se razvilo bez izvanjskog utjecaja i ovlaštenja što potvrđuje Povaljska listina iz 1184., sačuvana u Kartularu benediktinske opatije u Poveljima.¹⁴ U Belinoj darovnici Hvaranima iz 1242.¹⁵ nagrađuje se vjernost hvarskih plemića kralju. Ako se izuzme povlastica dana trgovcima da mogu slobodno trgovati na teritoriju cijelog kraljevstva ne plaćajući porez, koja je pripadala svim stanovnicima otočke zajednice, ostale povlastice pripadale su samo otočkom plemstvu.¹⁶

Knjige statuta nisu potpune, pravna materija nije uvijek sistematizirana pa ima slučajeva da se neke odredbe koje se odnose na istu pravnu materiju nalaze raspoređene u više knjiga. To se može reći i za kasnije dodatke i reformacije Statuta.

Hvarsko statutarno pravo odražava društveno-ekonomske i političke prilike hvarske komune čija je privredna moć sredinom šesnaestog stoljeća tvorila gospodarski najbogatiju komunu mletačke Dalmacije. Poznavanje pravnog položaja žene na prostoru Europe u ovo doba potvrđuje kako pravni položaj žene u Hvarskom statutu i statutima drugih dalmatinskih i primorskih gradova nije zaostajao. Položaj žene u Europi mijenjao se pod utjecajem različitih čimbenika. Jedan od njih bila je pripadnost određenom staležu koji je sadržavao različite ekonomske mogućnosti i način života. Raskorak između statutarnog, tj. pravnog i stvarnog života ipak je

¹¹ Bezić Božanić, N., *Veze stanovnika otoka Hvara i Visa*, Hvarski zbornik, 2/1974, str. 285-297.

¹² Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 9.

¹³ Vidi *Statuta et reformationes insulae Brachiae*, MHJSM, vol. XI, Zagreb 1926; *Srednjovjekovni statut bračke komune* (ur. Cvitanić, A.), Književni krug Split, 2. izdanje, Split 2006.

¹⁴ *Kartular benediktinske opatije u Poveljima na Braču iz 1185.*, Starine JAZU, knj. XIII, Zagreb 1881.; Cvitanić, A., *Pravnopovijesno značenje Povaljske listine, Spomenica u povodu 500. obljetnice dominikanskog samostana u Bolu*, Provincijalat hrvatske dominikanske provincije, Zagreb 1976., u: Cvitanić, A., *Iz dalmatinske pravne povijesti*, Književni krug Split, Split 2002., str. 407-429.

¹⁵ Andelinović, B., *Da li je Belina "darovnica" Hvaranima falsifikat?*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. I, 1/1959, str. 34-39, <https://hrcak.srce.hr/125490>, 3. kolovoza 2023.

¹⁶ Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 15.

vidljiv, iako se za 14. st. može reći da pokazuje pomak u položaju žene koji se ne ističe samo u institutu miraza.¹⁷

2. STATUSNO I OBITELJSKO PRAVO

Prema odredbama Hvarskog statuta punoljetnost se stjecala s navršenom 25. godinom života. Iako je punoljetnost jedna od bitnih pretpostavki djelatne sposobnosti, statutarni propisi ne sadrže njezin jedinstveni pojam.¹⁸ Dobna zrelost prosuđivala se različito u pojedinim pravnim situacijama. Prema odredbama Splitskog statuta, dob od 12, odnosno 14 godina bila je potrebna za stjecanje oporučne sposobnosti i bračnu zrelost, kao i u kanonskom ženidbenom pravu. U Splitskom statutu izričito piše da je dob od 12 za žene, odnosno 14 godina za muškarce dovoljna jedino kada se radi o bračnim pitanjima ili mirazu.¹⁹

Ponekad su gradski statuti, protivno kanonskim odredbama, podizali dobnu granicu za ženidbu i udaju. Zadarski je statut odredio dob od 15 godina, a šibenski 14, odnosno 16 godina. Dubrovački *Liber viridis* odredbom iz 1458. propisuje kako brak ne može biti sklopljen ako mladoženja nema 20, a nevjesta 14 godina.²⁰ Glede svjetovnih poslova statuti su zahtijevali stariju dob, želeći tako zaštititi obiteljsku imovinu. Splitski statut predviđa da dijete tek kad navršši 18 godina može spriječiti oca u otuđivanju imovine, a s navršenih 25 godina sin u vlasti oca može biti zastupnik pred sudom ili tutor.²¹

O načinu sklapanja braka u Statutu nema odredaba, jer je u tom pogledu vrijedilo crkveno pravo. Brak se nije mogao razvesti, ali je moglo doći do rastave supružnika od stola i postelje. Ako je muž istjerao ženu iz neopravdanih razloga, bio je primoran davati ženi uzdržavanje, dok u protivnom to nije bio dužan činiti.²²

¹⁷ Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 41; Raukar, T., *Dalmacija u doba ustanka pučana na Hvaru*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa 500. obljetnica ustanka hvarskih pučana (ur. Bratanić, M.), HAZU – Razred za društvene znanosti, Muzej hvarske baštine Hvar, Hvar – Zagreb 2014., str. 9-17; Gravela, M., *Against the tide. Female property and political shift in Late Medieval Turin*, *Melanges de l'Ecole française de Rome, Moyen Age*, 130-1, str. 151, <https://doi.org/10.4000/mefrm.4047>, 15. kolovoza 2023.

¹⁸ Beuc, I., *Statut zadarske komune iz 1305. g.*, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, 2/1954, str. 579-580; Cvitanić u *Statut grada Splita*, splitsko srednjovjekovno pravo, preveo A., Cvitanić, Književni krug Split, 1998., str. 148-150; Besta, E., *Il diritto e le leggi civili di Venezia fino al dogado di E. Dandolo*, F. Visentini, Venezia 1900., str. 72-73; Roberti, M., *Svolgimento storico del diritto privato in Italia*, vol. I, CEDAM, Padova 1935., str. 142-143; Radić, Ž., *Imovinsko pravo po Statutu grada Trogira*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2002., str. 16 i 290.

¹⁹ Splitski statut, III., 68. to izrijekom ističe.

²⁰ *Statuta Jadertina – Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenim do godine 1563.*, Matica hrvatska Zadar, Hrvatski državni arhiv, Zadar – Zagreb 1997., III., 111.; *Knjiga statuta, zakona i reformacija grada Šibenika*, Muzej grada Šibenika, Šibenik 1982., II., 61; *Statut grada Dubrovnika 1272.*, Historijski arhiv Dubrovnik, Dubrovnik 1990., *Liber viridis* 478.

²¹ Splitski statut, III., 67-68. i 70.

²² Hvarski statut, II, 41. Vidi Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 50; Kasandrić, *Stvarnopravne, bračne i obiteljske odredbe Hvarskog statuta*, Hvarski zbornik, 5/1977, str. 149-155.

Ako bi dijete stupilo u brak bez suglasnosti roditelja, i to sin bez privole oca, a kći majke ako oca nije bilo u životu, brak ne bi bio nepravovaljan, ali je zbog toga dijete moglo biti razbaštinjeno.²³

Neravnopravni društveni položaj žene naročito je dolazio do izražaja u braku, jer za vrijeme njegova trajanja žena nije mogla sklopiti bilo kakvu obvezu bez volje i pristanka muža.²⁴ Isto rješenje postojalo je u statutima Brača,²⁵ Paga,²⁶ Šibenika,²⁷ Dubrovnika²⁸ i Cresa.²⁹

U dalmatinskoj pravnoj regiji udana žena općenito je bila ograničeno poslovno sposobna.³⁰ Po tom se pitanju dalmatinski statuti bitno razlikuju od rimsko-bizantskog i mletačkog prava i nalikuju karakteristikama langobardskog prava, što je razumljivo uzme li se u obzir vremenska i prostorna blizina starohrvatskog i langobardskog prava na koju je i do sada u literaturi ukazivana pozornost.³¹

Žena je bila lišena i prava raspolaganja i upravljanja svojim mirazom, jer je njime isključivo upravljao njezin muž.³²

Očinska je vlast bila znatno naglašena, što pokazuju odredbe koje se odnose na sklapanje braka djece. Sin pored živog oca nije se mogao bez njegove volje obvezivati ako je s ocem živio u zajednici i nije bio oslobođen očinske vlasti (emancipiran)³³ koja je trajala i prema punoljetnom sinu, te je prestajala tek očevom smrću. Očeva je vlast prestajala prema punoljetnoj kćeri za očeva života njezinom udajom. Protezala se i na izvanbračnu i posvojenju djecu te služinčad. Prema odredbama Hvarskog statuta (V., 39.) za odvođenje tuđih slugu (sluškinja)

²³ Hvarski statut, II., 31.

²⁴ Hvarski statut, II, 39. Jednako rješenje imaju i statuti Brača, Paga, Šibenika, Cresa (II., 125.) i Dubrovnika. Vidi u: Čepulo, D., *Statut Paške općine*, Matica hrvatska Pag, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Pag – Zagreb 2011.; *Cresko-osorski statut*, u: *Srednjovjekovni zakoni i opći akti na Kvarneru* (priř. Margetić, L.), Globus, Kvarner, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2012., str. 1151-1312.

²⁵ Brački statut, I, 29.

²⁶ Paški statut, IV., 7.

²⁷ Šibenski statut, IV., 8. (identično kao i Paški statut, IV., 7).

²⁸ Dubrovački statut, VIII, 32.

²⁹ Cresko-osorski statut, II, 126. Vidi Lachner, V., *Obiteljskoppravna regulacija Cresko-osorskog statuta iz 1441. godine*, Pravni vjesnik Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, vol. 39, 2/2023, str. 31.

³⁰ Margetić, L., *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb 1996., str. 180. Na to upućuju i talijanski autori, usp. Roberti, M., *Svolgimento... op. cit.* u bilj. 18, str. 136.

³¹ Usp. Margetić, L., *Hrvatsko... op. cit.* u bilj. 30, str. 180. Žena u langobardskom pravu nije mogla sklapati pravne poslove bez suglasnosti zastupnika (*adiutora*). Margetić smatra da se radilo o institutu koji je na naša područja prodro s područja talijanske obale, a dijelom putem hrvatskog prava stare hrvatske narodne države koje je nalikovalo na langobardsko pravo. Margetić, L., *Bizantsko bračno imovinsko pravo u svjetlu Novele XX Lava Mudroga (s osobitim obzirom na razvoj bračnog imovinskog prava u srednjovjekovnim dalmatinskim gradskim općinama)*, Zbornik radova Vizantološkog instituta, XVIII, 1978., str. 36. Usp. Kasap, J., *Osobitosti nasljedno-pravnog uređenja Cresko-osorskog statuta iz 1441. godine*, Pravni vjesnik Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, vol. 38, 3-4/2022, str. 73.

³² Hvarski statut, II., 32. Bezić Božanić, N., *Nekoliko podataka o dotama u Starom Gradu na otoku Hvaru*, *Ethnographica dalmatica*, vol. 1, 1992., str. 77-90.

³³ Hvarski statut, II., 38.

od gospodara (gospodarice) izvan Hvara ili distrikta kazna je bila 25 libara komuni i uz to gospodaru (gospodarici) platiti sve na što prisegne.³⁴

Žene svih društvenih slojeva bile su članice hvarskih bratovština, od kojih su neke imale isključivo žensko članstvo.³⁵ U naselju Dol pokraj Staroga Grada postojala je bratovština Gospe Dolske, ali i Gospe Karmelske koja je imala i ženske članove, sestrimce.³⁶ Biskupski vizitator Valieri 1579. spominje sestrimstva u Dolu i oltar sv. Marije koji pripada mjesnom sestrimstvu. Godine 1611. biskup blagoslivlja zajednički oltar Blažene Gospe, Sv. Mihovila i Sv. Ursule. Sestrimstvo sv. Ursule imalo je samo ženske članice, kojih je 1627. bilo šezdeset.³⁷

3. STVARNO I OBVEZNO PRAVO

Glede agrarnih odnosa na Hvaru istaknuli bismo značaj *gracije* (davanje općinske zemlje na korištenje pojedincima) i *kolonata*.³⁸ Najstarija knjiga gracija na Hvaru registar je zabilježaba o davanju zemlje iz 15. st.³⁹ Zemlja se najčešće tražila i dobivala u *gratuu* za sadnju vinograda, rjeđe za gradnju kuće, a veoma rijetko za sijanje žitarica i ispašu stoke.⁴⁰

Odnos između komune kao vlasnika zemlje i korisnika nazivao se gracija, jer je u spisima o dodjeli općinske zemlje pogodovnicima redovito stajalo da se zemlja *daje i iz blagonaklonosti udjeljuje (dedit et de gratia concessit)*.⁴¹ Pogodovnik gracije bio je obvezan davati općini zakupninu od 1/6 plodova, a iznimno u slučaju posebnog privilegija manji dio plodova. Zemlju u graciju dobivali su plemići, građani i seljaci, redovito u površini od 30 motika po glavi (jedna motika 435 m²) bez obzira na dob, spol i broj članova obitelji.⁴²

³⁴ Hvarski statut, V., 30. od 12. 1. 1392.; Usporedi Cresko-osorski statut, II., 132.

O ugovorima o sluzenju v. Radić, D., *Veze Trogira i Hvara u XV. i XVI. stoljeću*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa 500. obljetnica ustanka hvarskih pučana, HAZU – Razred za društvene znanosti, Muzej hvarske baštine Hvar, Hvar – Zagreb 2014., str. 123-154.

³⁵ Novak, Z., *Uloga bratovština u svakodnevnom životu hvarske komune u ranome novom vijeku*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa 500. obljetnica ustanka hvarskih pučana (ur. Bratanić, M.), HAZU – Razred za društvene znanosti, Muzej hvarske baštine Hvar, Hvar – Zagreb 2014., str. 123-154; Novak, *Hvarska bratovština sv. Duha u kasnom srednjem i ranom novom vijeku*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. XII, 1/2014, str. 113-138; Novak, *Hvarska karitativna bratovština Milosrđa u ranome novom vijeku*, Historijski zbornik, god. LXIV, 2/2011, str. 402 i tamo navedena literatura.

³⁶ Moškato, I., *Dolske bratovštine*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. XII, 1/2014, str. 141.

³⁷ Domančić, D., *Valierova vizitacija na otoku Hvaru i Visu*, Arhivska građa otoka Hvara 1/1961, str. 7-58.

³⁸ Čepulo, D., *Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2023., str. 118.

³⁹ Duboković-Nadalini, N., *Nekoliko topografskih i posjedovnih bilježaka sa Hvara iz XV. vijeka*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. I, 1/1959, str. 40-47. <https://hrcak.srce.hr/125492>, 3. kolovoza 2023.

⁴⁰ Kasandrić, I., *Gratia – agrarni odnos na općinskoj zemlji*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. V, 1/1978, str. 53.

⁴¹ Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 20, 37-60.

⁴² *Loc. cit.*

S obzirom na to da se gracija zasnivala na odluci tijela državne vlasti (Velikog vijeća, kasnije često i kneza, a iznimno i mletačke vlade), a ne na temelju privatne isprave, to se gracija u tom segmentu ne može smatrati građanskopravnim, već upravnoppravnim odnosom.

Svaki pogodovnik gracije morao je biti uveden u posjed dodijeljene zemlje, tj. dobiti, tzv. *investituru* kojom je postao isključivi vlasnik nasada na dobivenom zemljištu kao i svih ostalih poboljšica. Pravo *gratie* bilo je izvan prometa.⁴³ Spol nije bio zapreka za stjecanje zemlje u *gratiu*. Žena je mogla zatražiti graciju i dobiti investituru za sebe i svoju djecu.

Godine 1794. u uvalama Ravni dolac i Klačina dobila je Marija Capogrosso-Tavelli za sebe i 4 sina 150 motika zemlje.⁴⁴ Na mjestu Smričeva glava 1620. dobio je Marin Barbarić u svoje ime i u ime svojih kćeri Polisene, Julije i Izabele 120 motika zemlje.⁴⁵

Gracija se, ne samo formalno i u pogledu trajnosti odnosa, razlikovala od kolonata, nego i nasljednopravno. U slučaju gracije pravo korištenja zemlje smrću pogodovnika prelazilo je na njegove nasljednike bez ikakva ograničenja, kao i svako drugo nasljedstvo, dok je nasljedno pravo kolona na zemlju ograničeno na jednu osobu iz obitelji što je regulirano terminacijom Molin 1626. koju je proglasio Francesco Molin, generalni providur za Dalmaciju.⁴⁶

Dok je *gratia* bila izvan pravnog prometa, kolonatska prava obrađivača zemlje mogla su biti predmetom pravnog prometa. Zanimljiv je primjer prodaje kolonatskih prava udovice Simonette 6. ožujka 1521. Simoneta, udova pok. Stanoja Avuića iz Visa, prodaje majstoru Matiji Antičiću prava na vinogradu i zemlji u vlasništvu crkve sv. Kuzme i Damjana koji se nalaze na Visu, predio Lazić, za 18 dukata. Majstor Matija postaje obrađivač vinograda (*laborator*) s obvezom predaje četvrtine plodova rečenoj crkvi, a ostatak plodova dužan je podijeliti s udovicom Simonetom.

Radilo se, dakle, o crkvenom zemljištu na kojem su obrađivači imali stvarna (kolonatska) prava uz vlastitu vinovu lozu. Obveza koju je preuzeo majstor Matija prema udovi Simoneti imala je karakter plodouživanja u korist udovice u visini od 3/8 plodova i gasila se smrću plodouživateljice.⁴⁷

Pravo obrađivača tuđeg zemljišta (kolona) bilo je također predmetom nasljedstva. U tom je slučaju vrijedio poseban propis Hvarskog statuta (II., 24.) jer je nasljedstvo tog prava kao i njegovo raspolaganje u slučaju smrti bilo uže od nasljedstva bilo kojeg drugog prava ili stvari. Ograničavanjem nasljedstva težačkog prava na uski krug nasljednika htjelo se zaštititi interese vlasnika zemlje, jer se na taj način neposredno raspolaganje pravom vraćalo u ruke vlasnika. Tako je umrlog obrađivača bez oporuke mogao naslijediti samo jedan od sinova, a ako

⁴³ Kasandrić, I., *Agrarni odnosi u staroj Hvarskoj komuni*, Hvarski zbornik 4/1976, str. 191.

⁴⁴ Kasandrić, *Gratia... op. cit.* u bilj. 40, str. 64.

⁴⁵ *Ibid.*, str. 55.

⁴⁶ Hvarski statut, II., 24, detaljnije Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj 3, str. 21.

⁴⁷ Kasandrić, *Agrarni... op. cit.* u bilj. 43, str. 194.

nije imao sinova, žena ili kći. Oporukom, pak, obrađivač je mogao svoja prava na zemljištu ostaviti poslije smrti također samo jednom od svojih sinova ili kćeri, ili isključivo jednom svom bratu ili ženi.⁴⁸ U protivnom, zemljište se sa svim pravima vraćalo vlasniku.⁴⁹ Određivanjem samo jednog nasljednika težačkog prava željelo se osujetiti diobu tog prava na više sukcesora te spriječiti prijenos obveze predaje plodova sa zemljišta na više osoba. To je prvenstveno bilo u interesu gospodara zemljišta.

Zanimljivo je nasljedno pravo hvarskih obrađivača vinograda koji su bili jedna vrsta nasljednih zakupaca. Prema Margetiću, na Hvaru je obrađivač vinograda,⁵⁰ nasljedni zakupac, izvjestio pravo da svoj vinograd ili vrt prenese ne samo na svoje descendente, već i na braću i na ženu. Smatra da se radi o srodnosti hvarskih i vinodolskih odredbi, i o sasvim jasnoj evoluciji koja se vidi u usporedbi između Hvarskog statuta, Vinodolskog zakona, te Novljanskog i Bribirskog urbara.⁵¹

Statutarne odredbe izrijeком spominju krčmarice i pekarice, premda je iz arhivskog materijala razvidno da su žene sudjelovale i na druge načine u gospodarskom životu.

Odredba III., 16. propisuje kaznu za krčmara ili krčmaricu koji prodaju vino ili drže otvorenom krčmu nakon trećeg zvona do jutarnje zvonjave s katedrale od 20 malih solida.⁵²

Vijeće mudrih odlučilo je 1348. da čuvari polja⁵³ imaju dužnost nadzirati pekare i pekarice koji peku kruh za novac. Pekarima i pekaricama dopuštena je naknada jedan kruh na 30 ispečenih pod prijeljnom kazne od 20 solida i dužnost vraćanja onoga što su primili preko toga uz zabranu odbijanja pečenja kruha.

Podaci iz računskih bilježnica plemkinje Jelene Fazanić (Fazaneo) iz 17. st. svjedoče o sudjelovanju žena u različitim pravnim poslovima.⁵⁴ Kako muški članovi obitelji Fazanić⁵⁵ izumiru, u popisu stanovništva Hvara iz 1673. kao nositelj domaćinstva spominje se Cecilija, a od 80-ih godina 17. stoljeća njezina snaha Jelena. Četiri sveščića računskih bilježaka na čakavskom narječju (Kaptolski arhiv u Hvaru), koje je vodila 1685. – 1711. kao gospodarica domaćinstva i imanja, sadrže popise prihoda i rashoda, ugovaranja poslova, davanja polja na ispašu, iznajmljivanja

⁴⁸ Kasandrić, *Gratia... op. cit.* u bilj. 40, str. 64.

⁴⁹ Hvarski statut, II., 24.

⁵⁰ Prema Hvarskom statutu II., 24.: ...svaki obrađivač (laborator) vinograda može raspoložiti za slučaj smrti dio svog obrađenog zemljišta (partem sui laborerii) jednom od svojih nasljednika (uni suorum haeredum) ili jednome svome bratu ili svojoj ženi i nijednoj drugoj osobi; a ako se ženska osoba uda ili umre i nema muških nasljednika, neka pripadne ženskim nasljednicama; a ako rečeni obrađivač umre bez oporuke, neka pripadne jednom od njegovih muških nasljednika; a ako nema muškog, neka pripadne ženskom; a ako nema nasljednika, neka pripadne vlasniku zemlje.

⁵¹ Margetić, *Hrvatsko... op. cit.* u bilj. 30, str. 161, bilješka 48.

⁵² Hvarski statut, III., 16.

⁵³ Hvarski statut, V., 21, 22.

⁵⁴ Fisković, C., *Računske bilježnice Hvarkinje Jelene Fazaneo iz 17-18. st. na čakavskom*, Čakavska rič 2, 1974., str. 105-152.

⁵⁵ *Hrvatski biografski leksikon*, LZ Miroslav Krleža, natuknica *Fazanić (Fasaneo)*, <https://hbl.lzmk.hr/>, 12. kolovoza 2023.

prostora, prodaje vina i pozajmljivanja novca. Iz zapisa je vidljivo vođenje skrbi o posjedima u Starom Gradu i Visu, o vrtovima i zgradama u Pitvama itd.

4. NASLJEDNO PRAVO

Nasljednopravne odredbe Hvarskog statuta obuhvaćaju devet glava knjige II. Ostavina se mogla naslijediti na temelju statuta (intestatno) i oporučno (testamentarno). Zakonsko nasljedstvo bilo je normirano u II., 32. – 37, 40. i djelomično u II., 24., a oporučno u II., 31. i djelomično u II., 24.⁵⁶

4.1. Neoporučno nasljedno pravo

Kao relevantno pravne činjenice kod bezoporučnog nasljedstva Statut navodi samo stupanj srodstva, bračnu vezu i spol. Ostavinu bezoporučno umrloga nasljeđivala su muška i ženska djeca na jednake dijelove, osim nekretnina u gradu, kuća i kućišta (*domibus et casamentis positis in civitate*) gdje je kći isključena od nasljedstva ako su postojali sinovi.⁵⁷

U bezoporučnom nasljednom pravu intestatno umrloga nasljeđuju djeca, muška i ženska podjednako, ali stambene zgrade (*domibus et casamentis*) kćeri ne nasljeđuju ako ima sinova. Margetić smatra da je to rješenje nastalo u Zadru, tada najjačemu ekonomskom i kulturnom središtu, premda je poslije, zbog snažne mletačke prisutnosti, taj institut napušten.⁵⁸

Kći nije mogla naslijediti imovinu roditelja ako je prilikom udaje dobila miraz.⁵⁹ Naknadnom izmjenom propisano je da kći udana s mirazom, ako ima braće, gubi pravo na nekretnine u gradu, dok je ostale nekretnine mogla naslijediti jednako kao i muška djeca.⁶⁰ U tom se slučaju primljeni miraz uračunao u visinu utvrđenog nasljednog dijela.

Statuti različito rješavaju pitanje podmirenosti udane i dotirane kćeri glede očeve imovine. Ona se, prema statutima Dubrovnika, Zadra, Trogira, Šibenika, Paga i Splita, ne smatra podmirenom u odnosu na ostavštinu svojih roditelja pa zato ima

⁵⁶ Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 59; Kasandrić, I., *Nasljednopravne odredbe Hvarskog statuta*, Hvarski zbornik, 6/1978, str. 55-62.

⁵⁷ Hvarski statut, II., 32.

⁵⁸ Margetić, *Hrvatsko... op. cit.* u bilj. 30, str. 225-229; Margetić, L., *Nasljedno pravo descendenata po srednjovjekovnim statutima Šibenika, Paga, Brača i Hvara*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, god. 22, 3/1972, str. 215-247; Hebib, M., *Plodouživanje (ususfructus); primjena rimskog koncepta u dubrovačkom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet u Sarajevu, Sarajevo 2022., str. 282-283.

⁵⁹ Hvarski statut, II., 32.

⁶⁰ Hvarski statut, II., 33.

pravo poslije njihove smrti tražiti dio ostavine.⁶¹ Ove ideje odgovaraju rimskom shvaćanju.

Na Korčuli, Lastovu i Mljetu udana kći smatrala se isplaćenom, jer je, prema sustavu obiteljske imovine, osoba koja napušta obiteljsku zajednicu dobivši svoj dio, namirena i definitivno izdvojena iz zajednice.⁶²

Između tih dvaju oprečnih stajališta mogli bismo navesti bračko i hvarsko rješenje. Ondje je otac mogao udati kćer ako joj je osigurao dio nasljedstva koji joj pripada u odnosu na broj djece (*cum parte*) ili ju je mogao isplatiti (*cum dote*).⁶³

Ženi bezoporučno umrloga muža pripadao je po zakonu jednak nasljedni dio kao i djeci pokojnika.⁶⁴ Udovica je zadržavala miraz koji je uvijek bio njezino vlasništvo, premda je muž za života njime upravljao. Ako se žena poslije smrti muža preudala, gubila je dio ostavine muža koji je tada, kao i nakon njezine smrti, prelazio u nasljedstvo djeci pokojnika na jednake dijelove. Muž je nasljeđivao ženu u istoj visini kao i djeca. I on ponovnom ženidbom gubi taj dio koji, kao i nakon njegove smrti, nasljeđuju djeca na jednake dijelove.

Ostavinu bezoporučno umrloga muža bez djece nasljeđivala je žena, ali u visini od jedne trećine. Jednako nasljedno pravo imao je muž na ostavini bezoporučno umrle žene bez djece. Ostatak, tj. dvije trećine imovine pripadao je bližim srodnicima umrloga bračnog druga.⁶⁵ Bezoporučno umrlu udovicu i udovca, bez djece, prema Statutu su u cijelosti nasljeđivali njihovi bliži srodnici. Statut nije pravio razliku u pogledu prava i visine nasljednog dijela između muža i žene. Ako izuzmemo nekretnine u gradu, statutarno nasljedno pravo muškarca i žene bilo je istovjetno.

Elemente ravnopravnosti spolova pri nasljeđivanju poznaje i Brački statut. Udovici je pripadao jednak dio kao i djeci intestatno umrloga, bez obzira na miraz koji je zadržavala. Ona ipak nije mogla raspolagati njime, već samo upotrebljavati ga i crpsti plodove (plodouživanje). Ali, ako bi se preudala ili umrla, taj su dio dijelila pokojnikova djeca na jednake dijelove. Analogno se postupalo i u slučaju smrti žene pa je udovac dobivao jednak dio njezine ostavštine kao i djeca, a ako bi se ponovno oženio, taj dio pripao bi djeci.⁶⁶

Muškarca koji bi umro bez oporuke, a nije imao djece ni žene, nasljeđivali su najbliži srodnici. Ako je, pak, imao ženu, ali ne i djecu, ona je dobivala treći dio svih dobara, pokretnih i nepokretnih.⁶⁷ *Mutatis mutandis* postupalo se za slučaj

⁶¹ Dubrovački statut, IV., 47.; Zadarski statut, III., 127.; Trogirski statut, Ref. II, 223. *Statut grada Trogira*, Splitski književni krug, Split 1987.; Šibenski statut, V., 25.; Paški statut, V., 21.; Splitski statut, III., 44.

⁶² Korčulanski statut, (B) 98. i 113. *Korčulanski statut*, JAZU, Pravni fakultet u Zagrebu, Pravni fakultet u Splitu, Skupština općine Korčula, GZH, Zagreb 1987.; Lastovski statut, 32. *Lastovski statut*, Splitski književni krug, Split 1994.; Mljetski statut, 13. *Mljetski statut*, Književni krug Split, Zavičajni klub „Mljet“, Split – Dubrovnik 2002.

⁶³ Brački statut, I., 23.; Hvarski statut, II., 32.

⁶⁴ Hvarski statut, II., 32.

⁶⁵ Hvarski statut II., 34. i 35.

⁶⁶ Brački statut I., 23.

⁶⁷ Brački statut I., 25.

bezoporučne smrti žene koja nije imala djece ni muža, kao i one koja je imala muža, ali ne i djecu.⁶⁸ I tu su se jednako tretirali žene i muškarci kao i kod intestatnog nasljeđivanja obudovjeloga bračnog druga i preživjele djece.⁶⁹

Ostavina bezoporučno umrle osobe bez nasljednika i srodnika pripadala bi općini, uz obvezu komune da treći dio ostavine da Crkvi za pokoj duše i za popravak crkve.⁷⁰

Hvarsko je nasljedno pravo razlikovalo, uz bračnoga druga, samo dva nasljedna reda: djecu ostavitelja (*nasljednici*) kao prvi nasljedni red, te ostale krvne rođake (*bliži srodnici*) kao drugi nasljedni red. Načelo isključivosti (hijerarhije) primjenjivalo se na djecu i rođake ostavitelja, ali ne i na bračnoga druga jer se on javljao nasljednikom u oba nasljedna reda.⁷¹

4.2. Oporučno nasljedno pravo

Radi sprečavanja krivotvorenja oporuke, za njezinu pravovaljanost tražio se strogo propisani oblik.⁷² Usmena oporuka mogla se dati pred svjedocima, u gradu pred petoricom, a izvan grada trojicom. Izjave svjedoka morale su biti zavedene u određenom roku poslije smrti ostavitelja u posebnoj komunalnoj knjizi.⁷³

Stariji, opći tip nasljeđivanja u srednjovjekovnim dalmatinskim komunama usmjeren je na pravo ostaviteljevih muških potomaka da preuzmu očevu ostavinu nakon njegove smrti.

Komunalno nasljedno pravo odražavalo je vrlo različite utjecaje, među kojima u početku i rimske. Nove gospodarske i društvene okolnosti prouzročile su veće odstupanje od rimskih normi na ovom području. Osnovna je svrha nasljednopravnih odredbi dalmatinskih statuta bila osiguravanje cjelovitosti imovine. Većina statuta priznaje jednaka prava muškim i ženskim nasljednicima (Zadarski, Šibenski, Paški, Brački i Hvarski). Dubrovački statut ističe prvenstvo muških nasljednika. Oporučno nasljeđivanje ograničeno je institutom obiteljskog vlasništva osobito na Rabu, Braču, Hvaru i Korčuli. Noviji statuti odobravaju raspolaganje za slučaj smrti, ne

⁶⁸ Brački statut I., 26.

⁶⁹ Cvitanić, Uvodna studija u: *Srednjovjekovni statut bračke komune... op. cit.* u bilj 13, str. 106.

⁷⁰ Hvarski statut, II., 36.

⁷¹ Hvarski statut, II., 32., 34. i 35. Vidi Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 61.

⁷² Oporuke su popisane i objavljene u Duboković-Nadalini, *Fond oporuka u Historijskom arhivu u Hvaru*, Arhivski vjesnik vol 4-5, 1/1962, str. 263-268 i Duboković-Nadalini, *Historijski arhiv komune Hvarske*, Arhivski vjesnik vol. 3, 1/1960, str. 536-537. *Arhivska građa otoka Hvara* (ur. Duboković Nadalini, N.), Publikacija Historijskog arhiva Hvar, 12., 1/1961. sadrži zbirku oporuka pohranjenih kod Općinskog suda u Starom Gradu, objavljenih od strane Centra za zaštitu kulturne baštine u Hvaru. Popis sadrži 308 oporuka. Objavljeno je 146 oporuka, najstarija je iz 16. stoljeća, a najviše ih potječe iz 17. i 18. stoljeća. Kaptolski arhiv u Hvaru sadrži 104 oporuke čiji popis još nije objavljen. Najstarija do sada poznata oporuka jest ona Nikole Bratosiniena, sina Bogdana, od 23. siječnja 1431., kojom ostavlja Margariti Visković vinograd u Polandi, a Ivanu Beoviću vinograd, zvan Ograda. Ostavitelj zahtijeva da bude pokopan u crkvi sv. Ilije ispod Svirča. Detaljnije: Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 62.

⁷³ Hvarski statut II., 37.

samo za pobožne svrhe, već i u korist bilo koje osobe (npr. Šibenski IV., 64. i Paški IV., 48. koji dopuštaju ostavitelju slobodno raspolagati polovicom svoje imovine).⁷⁴

Prihvatom nasljedstva od strane nasljednika kao univerzalnog sukcesora, na njega/nju prelazili su i dugovi ostavitelja. Statut je propisao da djeca kao nasljednici odgovaraju za dugove oca i majke u visini vrijednosti nasljedstva.⁷⁵

Statut je ograničavao slobodnu volju oporučitelja tako što roditelj koji je imao živu djecu nije mogao ostaviti jednome više nego drugome, osim jedne stvari koja je vrijedila najviše deseti dio cijele ostavine.⁷⁶ Hvarski,⁷⁷ Brački,⁷⁸ Zadarski,⁷⁹ Skradinski,⁸⁰ Paški⁸¹ i Splitski statut⁸² propisivali su da se jednom djetetu može ostaviti najviše do desetine vrijednosti ostavine iznad dijela koji mu pripada. Šibenski statut povisio je visinu preferiranja s desetine na četvrtinu ukupne ostavine, čime se najviše udaljio od načela jednakosti nasljednika.⁸³

Roditelj je mogao razbaštiniti svoje dijete jedino ako ga je ono zlonamjerno udarilo ili zaključilo brak protiv volje roditelja, kao i kad bi postupilo protivno onome što je otac odredio svojom posljednjom voljom.⁸⁴ Statuti najčešće navode razloge eksheredacije iz Justinijanove Novele 115. ili mletačkog prava. Za razliku od Justinijanova, u dalmatinskom statutarnom pravu relativno je ograničeno pravo roditelja na isključenje nužnih nasljednika. Mletačko je pravo priznavalo samo jedan razlog isključenja – zlostavljanje roditelja, a bilo je moguće i iznasljeđivanje stupanjem u brak protiv volje roditelja uvedeno običajnim pravom.⁸⁵ Najbliže mletačkima odredbe su Rapskog statuta.⁸⁶ Brač⁸⁷ i Hvar⁸⁸ pridodaju protivljenje posljednjoj volji roditelja. I Zadarski statut prihvaća razloge mletačkog prava.⁸⁹ Trogir,⁹⁰ Pag i Šibenik⁹¹ spominju samo ženidbu bez pristanka roditelja.

⁷⁴ Šibenski statut, IV., 64; Paški statut, IV., 48. Za Pag vidi: Čepulo, D., *Pravna baština i društveno okruženje Paškog statuta*, u: *Statut paške općine* (ur. Čepulo, D.), Matica hrvatska Pag, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Pag – Zagreb 2011., str. 73.

⁷⁵ Hvarski statut, II., 40.

⁷⁶ Hvarski statut, II., 31.

⁷⁷ Hvarski statut, II., 30.

⁷⁸ Brački statut, II., 3.

⁷⁹ Zadarski statut, III., 61.

⁸⁰ Skradinski statut, 10. *Statut grada Skradina*, Matica hrvatska Skradin, Zagreb – Skradin 2002.

⁸¹ Paški statut, IV., 48.

⁸² Splitski statut, III., 38.

⁸³ Šibenski statut IV., 64.

⁸⁴ Hvarski statut II., 31.

⁸⁵ Margetić smatra da mletačko pravo poznaje samo jedan razlog razbaštinja, za razliku od Beste koji se ne slaže s navedenim. Margetić, *Hrvatsko... op. cit.* u bilj. 30, str. 219-224; Besta, *Il diritto... op. cit.* u bilj. 18, str. 165.

⁸⁶ Rapski statut, II., 10.

⁸⁷ Brački statut, II., 3

⁸⁸ Hvarski statut, II., 31.

⁸⁹ Zadarski statut, 90., 96-98.

⁹⁰ Trogirski statut, II., 15. i III., 21.

⁹¹ Šibenski statut, V., 38. i 48. te Ref. 39.

4.2.1. Zapis (*legatum*)

Zapis (*legatum*) poznat je na Hvaru.⁹² Zapisom oporučitelj ostavlja određenu stvar ili pravo iz ostavine nekoj osobi. Korisnik legata (legatar) može biti svaka osoba, pa i univerzalni nasljednik. Ivan Kandić pok. Antuna, 1517. tom je odredbom posljednje volje ostavio Mandi Kuneković vinograd u Vrbanju sa svim pravima, a poslije njezine smrti njezinu sinu, a poslije njega fratrima Sv. Marka u Hvaru.⁹³ Ostavitelj je legataru odredio legatara, što ima značaj povjerbene zamjene. Povjerbena zamjena (fiducijarna supstitucija) često je bila primjenjivana, a kako fiducijar nema pravo raspolagati stečenim nasljedstvom, on je samo plodouživatelj.

4.2.2. Izvršitelj oporuke

Složeni institut oporučnog izvršitelja javio se kao potreba osiguranja valjanosti testamentarnog disponiranja.⁹⁴ Da bi se posljednja volja oporučitelja ispunila, ostavitelj je običavao imenovati oporukom izvršitelja oporuke (*commissario testamentario*). Često se događalo da bi očevi, braća ili drugi, upravljajući nasljedstvom ženskih članova obitelji koje su stekle legatom (obično plodouživanjem imovine), to nasljedstvo upotrijebili na drugi način, a ne u njihovu korist, pa je knez Antonio Longo 1588. imenovao četvoricu prokuratora (dvojicu iz plemićkog i dvojicu iz pučkog staleža) koji su bili dužni štiti interese ženskih nasljednika i osigurati da se u cijelosti ostvari želja ostavitelja. Te izvršitelje oporuke imenovala je javna vlast, za razliku od oporučnog izvršitelja kojega je testamentom određivao ostavitelj.⁹⁵

Tako, 1342. u Splitu Dominik Matišić i Petrula, udovica Dragana s Brača, tada supruga Dragoslava s Hvara, izvršitelji oporuke pok. Dragana, priznaju da duguju županu Grguru, nečaku pok. nadbiskupa Petra, 13 libara.⁹⁶

4.3. Nužno nasljedno pravo

Kako se oporukom mogao imenovati nasljednik izvan uskog obiteljskog kruga, postojao je institut prava na nužni dio prema kojem su neki srodnici ostavitelja imali

⁹² Legati i fideikomisi korišteni su još u klasičnom rimskom pravu u svrhu izigravanja nasljednopravnih propisa. Vidi: Aličić, S.; Miletić, T., *Izigravanje odredbi o ograničavanju nasljednog prava žena putem legata i fideikomisa u rimskom pravu*, u: Boranijašević, V. (ur.). Zbornik radova sa znanstvenog skupa „Pravni sistem i zaštita od diskriminacije“, Kosovska Mitrovica 2015., str. 487-499; Bujuklić, Ž., *Forum romanum*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2009., str. 439; Hebib, M., *Primjena instituta rimskog prava u cilju materijalnog osiguravanja ženskih srodnika u zakonskom nasljeđivanju srednjovjekovnog Dubrovnika*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LX, 2017., str. 102.

⁹³ Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 63.

⁹⁴ Detaljnije: Roberti, M., *Le origini dell'esecutore testamentario*, Modena 1913.

⁹⁵ Hvarski knez Antonio Longo odlukom 27. lipnja 1588. imenovao je izvršiteljima oporuka plemiće Antonija Fasanea i Antonija de Barbisa te pučane Markantonije Ivanea i Luku Milatea. Detaljnije: Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 65.

⁹⁶ *Splitski spomenici*, dio I., Splitski bilježnički spisi, sv. 1., Spisi splitskog bilježnika Ivana pok. Čove iz Ankone od 1341. do 1344. (prir. Stipišić, J.; Nazor, A), MSHSM, Zagreb 2002. Za Split vidi 185/105, 77/45 i 78/46.

pravo na dio nasljedstva bez obzira na sadržaj oporuke, čime je sužena slobodna volja ostavitelja. Statut ne navodi visinu nužnog dijela koji pripada nužnom nasljedniku, te se primjenjivalo običajno pravo. Djeca su i bračni drug u prvom redu bili nužni nasljednici.

Nužno nasljedno pravo rijetko susrećemo u dalmatinskim statutima. Najranije se javlja u Splitskom statutu⁹⁷ prema kojem sin ili kći imaju pravo najmanje na jednu trećinu onoga što bi dobili ako otac umre bez oporuke. Iz toga se može vidjeti kako načelo obiteljske imovine slabi spram shvaćanja prava slobode raspolaganja oca kao pojedinca, ali opstaje u obliku nužnog nasljednog dijela. Na Braču je nužni dio uveden 4. ožujka 1436. sa slobodom oporučivanja, jer su to dva međusobno povezana pravna instituta.⁹⁸ Visina nužnog nasljednog dijela ne navodi se, već se poziva na mletačko pravo pa je to isto rješenje kao i u Splitskom statutu.⁹⁹

5. KAZNENO PRAVO

Hvarski statut navodi žene u više kaznenih djela: ubojstvo, trovanje, silovanje, upućivanje ružnih riječi osobi dobra glasa, krađa, odvođenje slugu od gospodara.¹⁰⁰

5.1. Ubojstvo

Kod ubojstva najjasnije je izražena razlika između plemića i pučana, kao i spolna razlika među počiniteljima. I Brački statut propisuje kaznu vješanja za pučane, a spaljivanja za žene, dok se plemićima odrubljuje glava.¹⁰¹

5.2. Kaznena djela protiv časti (tzv. verbalne injurije) – uvreda

Krivično djelo uvrede (verbalna injurija) riječima protiv časti i ugleda osobe kažnjavalo se novčanom kaznom. Ako je osoba nižeg društvenog položaja (*persona vilis conditionis*) uvrijedila osobu plemenitog roda, njegovu ženu ili drugu uglednu osobu (*sive alicui bonae personae*), prepušteno je sudu da po slobodnoj ocjeni izrekne strožu kaznu.¹⁰²

⁹⁷ Splitski statut, III., 18.

⁹⁸ Brački statut, Ref. III., 16.

⁹⁹ Bartulović, Ž., *Povijest prava države (I. dio – Opća povijest prava i države)*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2014., str. 64; Margetić, L., *Opća povijest države i prava (Nacrt predavanja)*, 3. izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 1985., str. 80-82.

¹⁰⁰ Vidi: Machiedo, D., *Kaznene odredbe srednjovjekovnog Hvarskog statuta*, Hvarski zbornik 3/1975, str. 173-182.

¹⁰¹ Brački statut, III., 27; Hvarski statut, III., 31. Usp. Cvitanić, A., *Diskriminacija pučana u Hvarskom statutu*, Radovi Instituta za hrvatsku povijest, vol 10, 1/1977, str. 86; Splitski statut IV., 17; usp. Cvitanić, *Statut grada Splita... op. cit.* u bilj 18, str. 264.

¹⁰² Hvarski statut, III, 33.

Radi se o namjernim povredama časti i ugleda uvredljivim riječima. Kod određivanja kazne za uvredu neki statuti ne prave razlike između staleške pripadnosti počinitelja djela, npr. Trogirski, za razliku od Splitskog, Bračkog, Hvarskog i Skradinskoga koji stalešku pripadnost uzimaju u obzir.¹⁰³ Korčulanski statut normira delikt uvrede i tučnjave između žena.¹⁰⁴

5.3. Krađa

Od krivičnih djela protiv imovine najstrože se kažnjavala krađa (*furtum*). Za nju su jednako odgovarali svi stanovnici komune bez obzira na društvenu pripadnost, ali se u pogledu kažnjavanja vodilo računa o spolu počinitelja krađe.

Za ukradenu stvar neznatne vrijednosti, sud je mogao izreći kaznu po slobodnoj ocjeni, a ako je veće vrijednosti, osuđeni bi se bičevao po gradu. Ako je vrijednost ukradene stvari viša od tri libre, osuđeni se bičevao i žigosao, a zatim se kazna povećavala sve više prema vrijednosti ukradene stvari, te osuđivao na gubitak desnog oka, gubitak desne ruke i desnog oka, gubitak oba oka i konačno do vrijednosti od 50 malih libara na gubitak desne ruke i vida. Ako je vrijednost ukradene stvari prelazila vrijednost 50 malih libara, kradljivac se osuđivao na kaznu smrti vješanjem.¹⁰⁵ Uzor je ovim propisima mletačko pravo.¹⁰⁶

Posebna odredba regulira slučaj kada je krađu počinila žena.¹⁰⁷ Ona se kažnjavala novčanom kaznom kao i muškarac, ali su tjelesne kazne različite. Uz bičevanje i obilježavanje žigom, kradljivica se kažnjavala gubitkom desnog uha, nosa i desnog uha, te nosa i usne. Za krađu stvari vrijednosti iznad 50 malih libara osuđivala se na kaznu smrti spaljivanjem.¹⁰⁸

Ako bi krađu počinio plemić, kažnjavao se kao i svaki drugi stanovnik komune, a uz to je gubio trajno sve povlastice i službu. Ako je netko tražio milost za osuđenika, kaznio bi se na 100 malih libara u korist komune.¹⁰⁹ To bi značilo da je i plemkinja gubila povlastice.

Krađe počinjene u gradu Hvaru držale su se težim krivičnim djelom, te se za njih nije mogla izreći novčana kazna, i ako bi predmet krađe bio neznatne vrijednosti, već jedino tjelesna kazna.¹¹⁰ Moguća svrha odredbe bila je da se strožim kaznama bolje zaštiti imovina građana za razliku od imovine seoskog stanovništva.

¹⁰³ Trogirski statut, II., 6.; Splitski statut, IV., 12; Brački statut, III., 33. i 38; Skradinski statut, 20.

¹⁰⁴ Korčulanski statut, 18.

¹⁰⁵ Hvarski statut, III., 17. i 38. Detaljnije Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 74; vidi i Machiedo, *Kaznene... op. cit.* u bilj. 100.

¹⁰⁶ Bartulović, *Povijest... op. cit.* u bilj 99, str. 66.

¹⁰⁷ Hvarski statut, III., 39.

¹⁰⁸ Hvarski statut, III., 39.

¹⁰⁹ Hvarski statut, V., 34.

¹¹⁰ Hvarski statut, III., 40. Detaljnije: Kasandrić, *Uvod... op. cit.* u bilj. 3, str. 75.

5.4. Kazneno djelo pravljenja otrovnog napitka

O kaznenom djelu pravljenja otrovnog napitka Hvarski statut propisuje da su knez i suci ovlašteni po svojoj ocjeni kazniti osobu *koja bi pravila neki otrovni napitak (herbariam)*.¹¹¹ Kažnjiva je već i sama priprema napitka, a ne samo izvršeno trovanje. Vladimir Mažuranić kaže da je spremanje i davanje napitka obično bilo vezano uz određene čarolije i obratno.¹¹² Ova pitanja izazivaju pozornost, ne samo pravnik.¹¹³

Rapski protostatut iz 1234. propisuje kako se žena koja priprema otrovne trave ne može očistiti niti željezom, tj. božjim sudom nošenja usijanog željeza, a ako otrovani umre, trovačica se spaljuje na lomači.¹¹⁴

Statuti različito definiraju zločine čarobnjaštva i vještičarenja,¹¹⁵ kao i kazne za njih.¹¹⁶ Većina statuta određuje kazne za *herbariae*, ali samo Korčulanski¹¹⁷ i Dubrovački¹¹⁸ pobliže određuju njegov sadržaj.¹¹⁹ Vinodolski zakon u čl. 59. prijete trovateljici novčanom kaznom od 100 libara, a spaljivanjem u slučaju nemogućnosti plaćanja kazne.¹²⁰

5.5. Silovanje

Hvarski statut kratkim propisom normira kazneno djelo silovanja. Silovatelja se kažnjavalo prema slobodnoj ocjeni Kurije, vodeći pritom računa o okolnostima pod kojima se silovanje dogodilo i o društvenom položaju osobe.

¹¹¹ Hvarski statut, III., 10.

¹¹² Mažuranić, V., *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, JAZU, Zagreb 1908.-1922., knj. I., str. 14.

¹¹³ Vidi, Vukelić, D., *Magija na hrvatskome povijesnom prostoru*, Školska knjiga, Zagreb 2021.

¹¹⁴ Milović, Đ.; Milović Karić, G., *Tjelesne kazne u rapskom protostatutu iz 1234. godine*, *Acta medico-historica Adriatica* vol. 3, 1/2005, str. 40.

¹¹⁵ O vješticama: Skrivaneli, P., *O vješticama na otoku Hvaru*, Prilozi povijesti otoka Hvara vol. IV, 1/1974, str. 80-90; Jutrović, A., *Uzlovi i vilenice na Braču, Hvaru i Visu u 17. veku*, Glasnik Etnografskog instituta SANU, 11-15/1962.-1966., str. 179-184.

¹¹⁶ Vidi: Grozdanić, V.; Rittossa D., *Povijesni razvoj kaznenopravnog statusa žena*, u: *Kada žena ubije* (ur. Grozdanić, V.), Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2011., str. 74 i dalje.

¹¹⁷ Korčulanski statut, 17. Usp. Redep, J., *Moć vradžbine (razmišljanja povodom XVII gl. Korčulanskog statuta)*, u: *Zbornik radova Znanstvenog skupa Statut grada i otoka Korčule* iz 1214. (ur. Šeparović, Z.), Jugoslavensko viktimološko društvo, Zagreb 1989., str. 237-249.

¹¹⁸ Dubrovački statut, IV., 7.

¹¹⁹ Splitski statut, IV., 87; Trogirski statut, II., 26; Skradinski, 76; Rapski statut, IV., 51; Hvarski statut, III., 10; Kotorski statut, 101. *Statuta civitatis Cathari, Statut grada Kotora*, Državni arhiv Crne Gore, Kotor 2009.

¹²⁰ Vinodolski zakon, čl. 59., tekst i prijevod prema *Srednjovjekovni zakoni... op. cit.* u bilj. 24. Vidi i Milotić, D.; Milotić, I., *Proces protiv Dilette, Motovun - 1271. U prožimanju rimskog, kanonskog, običajnog i mletačkog prava*, Državni arhiv u Pazinu, Pazin 2022., str. 59-61; Margetić, L., *Iz starije prošlosti Raba*, u: *Istra i Kvarner*: izbor studija, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 1996., str. 249 u bilj. 79.

Kod kaznenog djela silovanja prožimaju se elementi prava, morala, socijalne pravde i težnje k ublažavanju posljedica. Često se kazna mogla izbjeći zaključenjem braka između počinitelja i žrtve, čime se umanjuju posljedice kaznenog djela.¹²¹

Silovanje je jedan od težih oblika kaznenih djela u komunalnim društvima. Skradinski ga statut naziva *primum maleficium post omicidium*.¹²² Smatralo se kako zadire u temelje života komune pa ga strogo sankcioniraju svi dalmatinski statuti.¹²³ Zanimljivo je da ga Zadarski statut ne normira, dok ga Paški statut ne propisuje u šestoj knjizi već u Paškom kaznenom statutu iz 1462.¹²⁴ Rapski statut kod kaznenog djela silovanja vrlo precizno ilustrira društvene odnose. Silovanje žene *bonae qualitatis* kažnjava se sa 100 perpera (polovica općini, polovica silovanoj) i progonstvom od jedne godine, dok se silovanje bludnice ili služavke kažnjava sa 12 perpera, a bludnice u javnoj kući sa 6 perpera. Ako silovatelj ne može platiti, u prvom će mu se slučaju iskopati oba oka, u drugome mu se siječe desna šaka, a u trećem se bičuje i žigoše.¹²⁵

Vinodolski zakon za silovanje i pokušaj silovanja propisuje visoku novčanu kaznu od po 50 libara knezu i oštećenj, ako se s njome drugačije ne nagodi,¹²⁶ dok ostale kvarnerske i dalmatinske komune predviđaju smrtnu kaznu ili izgon. Vinodolski zakon ne pravi razliku s obzirom na društveni položaj i obiteljski status silovane žene. Ako nema svjedoka, a to je najčešći slučaj, silovanoj ženi vjeruje se uz prisegu 25 suprisežnika koji potvrđuju njezin dobar glas ili čak samoprisegu ako nema suprisežnika što nju stavlja u povlaštenu položaj spram muškarca-počinitelja.¹²⁷

5.6. Odvođenje tuđih slugu (sluškinja) od gospodara (gospodarice)

Dana 12. siječnja 1392. zabranjeno je odvođenje tuđih slugu (sluškinja) od gospodara ili gospodarice izvan Hvara ili distrikta uz kaznu od 25 libara komuni, te uz isplatu gospodaru ili gospodarici svega na što oni prisegnu.¹²⁸ Vjerojatno se misli

¹²¹ Hvarski statut III, 14. Grozdanić, Rittossa, *Povijesni razvoj... op. cit.* u bilj. 116, str. 53. O kaznenim djelima nasilja nad ženama u srednjem vijeku Bartulović, Ž.; Erent Sunko, Z.; Pezelj, V., *Spolno zlostavljanje i druga kaznena djela nasilja nad ženama u zakonima srednjovjekovnog germanskog prava s naglaskom na Lex Salica i Lex Ribuarica, Prilog istraživanju pravno-povijesnog položaja žena i borbi protiv nasilja nad ženama*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 39, 3/2018, str. 921-945.

¹²² Skradinski statut, 92.; Šibenski statut, VI., 61-66.

¹²³ O kaznenom djelu silovanja u dalmatinskom statutarnom pravu, Jaramaz Reskušić, I., *Kazneni sustav u Šibeniku od 14. do 16. st.*, Gradska knjižnica Juraj Šižgorić, Šibenik 1996., str. 53; Heršak, G., *Krivično djelo silovanja u Korčulanskom statutu i komparativno*, u: *Zbornik radova Znanstvenog skupa Statut grada i otko Korčule* iz 1214. (ur. Šeparović, Z.), Jugoslavensko viktimitološko društvo, Zagreb 1989., str. 195-200.

¹²⁴ Čepulo, *Pravna baština... op. cit.* u bilj. 74, str. 100.

¹²⁵ Rapski statut, IV, 66-67. Usp. Margetić, *Iz starije... op. cit.* u bilj. 120, str. 261.

¹²⁶ Vinodolski zakon, čl. 56. Vidi Bartulović, Ž.; Radić, Ž., *Pravna ostavština Frankopana*, u: *Putovima Frankopana*, str. 375-428 (ur. Srdoč-Konestra, I.; Potočnjak, S.), Primorsko-goranska županija, Rijeka 2018., str. 422.

¹²⁷ Učur, M. Đ.; Bartulović, Ž., *Nomotehnički aspekti Vinodolskog zakona iz 1288. godine*, Grobnički zbornik, 11/2021. str. 44.

¹²⁸ Brački statut, V., 38.

na stvari koje su sluga ili sluškinja odnijeli sa sobom, ali moguće je riječ i o šteti koju je odlazak sluge ili sluškinje prouzročio gospodararu ili gospodarici.

6. POSTUPOVNO PRAVO

U parnici ne može suditi sudac ako je stranka u sporu njegov srodnik i to: djed ili baka, otac ili majka, sin ili kći, brat ili sestra, šurjak ili svastika i zet ili nevjesta.¹²⁹

Prisega se susreće u dalmatinskim statutima u velikom broju različitih slučajeva glede osoba koje je polažu i posljedica koje izaziva. U nekim je statutima uobičajeno da tužitelj već prilikom podnošenja tužbe polaže zakletvu o istinitosti svog navoda.¹³⁰ Tzv. supletornu zakletvu spominju statuti Brača,¹³¹ Hvara,¹³² Korčule,¹³³ a njome tužitelj nadopunjuje nepotpuni dokaz, odnosno kompenzira nedostatak u dokazivanju.

Žena dovedena pred kneza zbog krađe ispituje se i podvrgava torturi prema odluci kneza i sudaca.¹³⁴ Torturu kao dokazno sredstvo prema ženama predviđaju Korčulanski¹³⁵ i Splitski statut.¹³⁶

7. ZAKLJUČAK

Hvarsko statutarno pravo odražava društveno-ekonomske i političke prilike hvarske komune. Premda glede pravnog položaja žene u komuni Hvarski statut slijedi temeljne odrednice statuta u okruženju dalmatinske pravne regije i šire, postoje određene specifičnosti.

Punoljetnost se stjecala sa 25 godina života, te je po tom pitanju Hvarski statut znatno podigao dobnu granicu u odnosu na ostale statute koji po tom pitanju najčešće slijede odredbe kanonskog prava, odnosno nastupanje spolne zrelosti u 12. odnosno 14. godini.

Udana žena nije mogla sklapati obveze bez volje i pristanka muža, te je bila lišena prava raspolaganja i upravljanja mirazom. Time se rješenja Hvarskoga statuta

¹²⁹ Hvarski statut, II., 9.

¹³⁰ Brački statut, IV., 56.; Splitski statut, IV., 1.; Šibenski statut, Ref. 50.

¹³¹ Brački statut, IV., 51.

¹³² Hvarski statut, III., 28.

¹³³ Korčulanski statut, 7.

¹³⁴ Hvarski statut III., 39. Detaljnije o torturi: Fiorelli, P., *La tortura giudiziaria nel diritto comune*, vol. I, Giuffrè, Milano 1953., str. 295-299; Pansolli, L., voce *Tortura*, *Novissimo digesto italiano*, vol. XIX, Torino 1973., str. 424-425.

¹³⁵ Korčulanski statut, 134. nov. red. Detaljnije: Pezelj, V.; Štambuk Šunjić, M., *Pravni položaj žene prema srednjovjekovnom Korčulanskom statutu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 55, 3/2018, str. 571.

¹³⁶ Splitski statut, IV., 84-85. Detaljnije: Pezelj, V., *Pravni položaj žene po Splitskom statutu iz 1312. godine*, u: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo, povodom 700. obljetnice*, Zbornik radova (ur. Radić, Ž.; Trogrlić, M.; Meccarelli, M.; Steindorff, L.), Split 2015., str. 227-253.

odvajaju od rimsko-bizantskog prava koje počiva na načelu pune pravne i poslovne sposobnosti žene, te ona nalikuju karakteristikama langobardskog prava. Očinska vlast bila je znatno naglašena, što pokazuju odredbe koje se odnose na sklapanje braka djece. Očeva je vlast prestajala prema punoljetnoj kćeri za očeva života njezinom udajom.

Uzimanje zemlje u graciju specifičan je upravnopravni odnos davanja na korištenje općinske zemlje plemićima i pučanima u površini od 30 motika po glavi bez obzira na dob, spol i broj članova obitelji. Pogodovnik gracije morao je biti uveden u posjed dodijeljene zemlje odnosno dobiti, tzv. investituru kojom je postao isključivi vlasnik nasada na dobivenom zemljištu i svih poboljšica. Spol nije bio zapreka za stjecanje zemlje u *gratiu*. Žena je mogla zatražiti graciju i dobiti investituru za sebe i svoju djecu. Umrlog je obrađivača bez oporuke mogao naslijediti samo jedan od sinova, a ako nije imao sinova, žena ili kći. Oporukom, pak, obrađivač je mogao svoja prava na zemljištu ostaviti poslije smrti samo jednom od sinova ili kćeri, ili jednom bratu ili ženi. Statutarne odredbe spominju žene kao sudionice gospodarskog života komune, u ulozu krčmarica i pekarica, premda arhivski materijal ukazuje na sudjelovanje žena i u drugim pravnim poslovima.

U bezoporučnom nasljednom pravu intestatno umrloga glede bilo koje imovine nasljeđuju djeca, muška i ženska podjednako, osim kada se radi o stambenim zgradama (*domibus et casamentis*) koje kćeri ne nasljeđuju ako ima sinova. Institut se proširio iz Zadra gdje je kasnije napušten zbog dominacije mletačkog prava.

Kći udana mirazom, ako ima braće, gubi pravo na nekretnine u gradu, dok je ostale nekretnine mogla naslijediti jednako kao i muška djeca. Ipak, primljeni miraz uračunavao se u visinu utvrđenog nasljednog dijela.

Ostavinu bezoporučno umrlog muža bez djece nasljeđivala je njegova žena u visini od jedne trećine. Jednako je nasljedno pravo imao muž na ostavinu bezoporučno umrle žene bez djece. Ostali dio ostavštine (dvije trećine) u oba slučaja pripadao je bližim srođnicima umrlog bračnog druga. Bezoporučno umrlog udovca ili udovicu koji iza smrti ne bi ostavili djece, naslijedili su po zakonu u cijelosti njihovi bliži srođnici. Statut nije pravio razliku u pogledu prava i visine nasljednog dijela između muža i žene. Ako izuzmemo nekretnine u gradu, zakonsko je nasljedno pravo muškarca i žene istovjetno. Ravnopravno tretiranje muškaraca i žena u nasljednom pravu preuzeto je iz Bračkog statuta što je odraz nižeg stupnja razvijenosti gospodarstva i prežitka elemenata ravnopravnosti spolova iz rodovsko-plemenskog uređenja.

Oporučno nasljeđivanje bilo je ograničeno institutom obiteljskog vlasništva osobito na Braču, Hvaru i Korčuli i Rabu. Slobodna volja oporučitelja bila je Statutom ograničena tako što roditelj koji je imao živu djecu nije mogao ostaviti jednome više nego drugome, osim jedne stvari koja je vrijedila najviše deseti dio ukupne ostavine. Isto rješenje sadrže Brački, Zadarski, Skradinski, Paški i Splitski statut. Roditelj je mogao razbaštiniti svoje dijete jedino ako ga je ono zlonamjerno udarilo ili zaključilo brak protiv volje roditelja, kao i kad bi postupilo protivno onome što je otac odredio svojom posljednjom voljom.

Hvarski je knez 1588. donio odluku o imenovanju četvorice prokuratora (dvojice iz plemićkog i dvojice iz pučkog staleža) koji su bili dužni štiti interese ženskih nasljednika. Oni su kao izvršitelji oporuke postavljeni od javne vlasti, za razliku od oporučnog izvršitelja kojeg je testamentom određivao ostavitelj kao privatna osoba.

Kod kaznenog djela ubojstva, glede spolne razlike među počiniteljima, ilustrativni su statuti Hvara i Brača koji propisuju kaznu vješanja za pučane, a spaljivanja za žene, dok se plemićima odrubljivala glava.

Od kaznenih djela protiv imovine najstrože se kažnjavala krađa (*furtum*), za koju su jednako odgovarali svi stanovnici komune bez obzira na društvenu pripadnost, dok se u pogledu kažnjavanja vodilo računa o spolu i staležu počinitelja krađe.

Silovanje se kažnjavalo prema slobodnoj ocjeni Kurije vodeći pritom računa o okolnostima pod kojima se silovanje dogodilo i društvenom položaju osobe.

Knez i suci bili su ovlaštteni po svojoj ocjeni kazniti osobu u slučaju spravljanja otrovnog napitka i u slučaju da osoba nižeg društvenog položaja uvrijedi osobu plemenitog roda, njegovu ženu ili drugu uglednu osobu. Sudac se izuzimao iz spora u slučaju da je stranka u sporu njegov srodnik (djed ili baka, otac ili majka, sin ili kći, brat ili sestra, šurjak ili svastika i zet ili nevjesta). Tzv. supletornom zakletvom, koju spominju statuti Brača, Hvara i Korčule, tužitelj nadopunjuje nepotpuni dokaz, odnosno kompenzira nedostatak u dokazivanju. Žena se podvrgava torturi u slučaju krađe prema nahodaženju kneza i sudaca.

Glede pravnog položaja žene odredbe Hvarskog statuta najbližnije su odredbama Bračkog statuta. U njima je vidljivo blagotvorno prožimanje dviju osnovnih pravnih kultura: slavenske i rimske, kao i utjecaji kanonskog i mletačkog pravnog sustava. Notarski zapisi i arhivski materijal pokazuju u kojoj su se mjeri statutarne odredbe primjenjivale u praksi.

LITERATURA

Pravna vrela

1. *Arhivska građa otoka Hvara* (ur. Duboković-Nadalini, N.), Publikacija Historijskog arhiva Hvar, br. 12. Hvar 1961.
2. Besta, E., *Il diritto e le leggi civili di Venezia fino al dogado di E. Dandolo*, F. Visentini, Venezia 1900.
3. *Srednjovjekovni statut bračke komune* (ur. Cvitanić, A.), Književni krug Split, 2. izdanje, Split 2006.
4. *Codex Diplomaticus, Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, ur. Tadija Smičiklas, JAZU, Zagreb 1905.
5. *Cresko-osorski statut*, u: *Srednjovjekovni zakoni i opći akti na Kvarneru*, str. 1151-1312, prir. Margetić, L., Globus, Kvarner, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2012.
6. Čepulo, D., *Statut Paške općine*, Matica hrvatska Pag, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Pag – Zagreb 2011.

7. *Hvarski statut*, prir. i preveo Cvitanić, A., Književni krug, Split, 1991.
8. *Kartular benediktinske opatije u Poveljima na Braču iz 1185*, Starine JAZU, knj. XIII, Zagreb 1881.
9. *Knjiga statuta, zakona i reformacija grada Šibenika*, Muzej grada Šibenika, Šibenik 1982.
10. *Statut grada i otoka Korčule*, priredio i preveo A. Cvitanić, ur. M. Foretić, Grad Korčula, Korčula, 2002.
11. *Lastovski statut*, Književni krug Split, Split 1994.
12. *Mljetski statut*, Književni krug Split, Zavičajni klub „Mljet“, Split – Dubrovnik 2002.
13. *Statuta civitatis Cathari, Statut grada Kotora*, Državni arhiv Crne Gore, Kotor 2009.
14. *Statuta communitatis Lesinae*, MHJSM, pars I, vol. III, Zagrabiae, 1882.-1883.
15. *Statut grada Dubrovnika 1272.*, Historijski arhiv Dubrovnik, Dubrovnik 1990.
16. *Statut grada Skradina*, Matica hrvatska Skradin, Zagreb – Skradin 2002.
17. *Statut grada Splita*, splitsko srednjovjekovno pravo, preveo A., Cvitanić, Književni krug Split, 1998.
18. *Statut grada Trogira*, Splitski književni krug, Split 1987.
19. *Statuta Jadertina – Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenim do godine 1563.*, Matica hrvatska Zadar, Hrvatski državni arhiv, Zadar – Zagreb 1997.
20. *Splitski spomenici*, dio I., Splitski bilježnički spisi, sv. 1., Spisi splitskog bilježnika Ivana pok. Čove iz Ankone od 1341. do 1344. (prir. Stipišić, J.; Nazor, A), MSHSM, Zagreb 2002.

Knjige i članci

1. Aličić, S.; Miletić, T., *Izigravanje odredbi o ograničavanju nasljednog prava žena putem legata i fideikomisa u rimskom pravu*, u: Boranijašević, V. (ur.). Zbornik radova sa znanstvenog skupa „Pravni sistem i zaštita od diskriminacije“, Kosovska Mitrovica 2015., str. 487-499.
2. Anđelinović, B., *Da li je Belina “darovnica” Hvaranima falsifikat?*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. I, 1/1959, str. 34-39, <https://hrcak.srce.hr/125490>, 3. kolovoza 2023.
3. Bartulović, Ž., *Povijest prava države (I. dio – Opća povijest prava i države)*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2014.
4. Bartulović, Ž.; Erent Sunko, Z.; Pezelj, V., *Spolno zlostavljanje i druga kaznena djela nasilja nad ženama u zakonicima srednjovjekovnog germanskog prava s naglaskom na Lex Salica i Lex Ribuarua*, Prilog istraživanju pravno-povijesnog položaja žena i borbi protiv nasilja nad ženama, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 39, 3/2018, str. 921-945.
5. Bartulović, Ž.; Radić, Ž., *Pravna ostavština Frankopana*, u: *Putovima Frankopana*, str. 375-428 (ur. Srdoč-Konestra, I.; Potočnjak, S.), Primorsko-goranska županija, Rijeka 2018.
6. Beuc, I., *Osorska komuna u pravno-povijesnom svjetlu*, Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci, 1/1953, str. 5-161.

7. Beuc, I., *Statut zadarske komune iz 1305. g.*, Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci, 2/1954, str. 493-781.
8. Bezić Božanić, N., *Nekoliko podataka o dotama u Starom Gradu na otoku Hvaru*, Ethnographica dalmatica, vol. 1, 1992., str. 77-90.
9. Bezić Božanić, N., *Veze stanovnika otoka Hvara i Visa*, Hvarski zbornik, 2/1974, str. 285-297.
10. Bučić R., *O nekim bratovštinama otoka Hvara*, Prilozi povijesti otoka Hvara, V, 1978., str. 27-43.
11. Bujas, A., *O Šimi Ljubiću – jedan osvrt na zaslužnog Starograđanina*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. I, 1/1959, str. 126-130. <https://hrcak.srce.hr/125506>, 3. kolovoza 2023.
12. Bujuklić, Ž., *Forum romanum*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2009.
13. Cvitanić, A., *Diskriminacija pučana u Hvarskom statutu*, Radovi Instituta za hrvatsku povijest, vol 10, 1/1977, str. 79-91., u: Cvitanić, A., *Iz dalmatinske pravne povijesti*, Književni krug Split, Split 2002., str. 487-500.
14. Cvitanić, A., *Pravnopovijesno značenje Povaljske Listine, Spomenica u povodu 500. obljetnice dominikanskog samostana u Bolu*, Provincijalat hrvatske dominikanske provincije, Zagreb 1976., u: Cvitanić, A., *Iz dalmatinske pravne povijesti*, Književni krug Split, Split 2002., str. 407-429.
15. Čepulo, D. *Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2023.
16. Čepulo, D., *Pravna baština i društveno okruženje Paškog statuta*, u: *Statut paške općine* (ur. Čepulo, D.), Matica hrvatska Pag, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Pag – Zagreb 2011., str. 29-118.
17. Domančić, D., *Valierova vizitacija na otoku Hvaru i Visu*, Arhivska grada otoka Hvara 1/1961, str. 7-58.
18. Duboković-Nadalini, N., *Fond oporuka u Historijskom arhivu u Hvaru*, Arhivski vjesnik vol 4-5, 1/1962, str. 263-268.
19. Duboković, Nadalini, N., *Historijski arhiv komune Hvarske*, Arhivski vjesnik vol. 3, 1/1960, str. 536-537.
20. Duboković-Nadalini, N., *Hvar u XIII. stoljeću*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. VIII, 1/1987, str. 27-36. <https://hrcak.srce.hr/125524>, 3. kolovoza 2023.
21. Duboković-Nadalini, N., *Nekoliko topografskih i posjedovnih bilježaka sa Hvara iz XV. vijeka*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. I, 1/1959, str. 40-47. <https://hrcak.srce.hr/125492>, 3. kolovoza 2023.
22. Duboković-Nadalini, N., *Prilog rješenju pitanja postanka hvarske komune*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. I, 1/1959, str. 17-33. <https://hrcak.srce.hr/125488>, 3. kolovoza 2023.
23. Dubby, G.; Perrot, M., *A History of Women in the West*, Harvard University Press, Harvard 1994.
24. Ennen, E., *The Medieval Woman*, John Wiley & Sons Ltd, Oxford 1989.

25. Fiorelli, P., *La tortura giudiziaria nel diritto comune*, vol. I, Giuffré, Milano 1953.
26. Fisković, C., *Računske bilježnice Hvarkinje Jelene Fazaneo iz 17-18. st. na čakavskom*, Čakavska rič, 2, 1974., str. 105-152.
27. Gravela, M., *Against the tide. Female property and political shift in Late Medieval Turin*, Melanges de l'Ecole française de Rome, Moyen Age, 130-1, str. 151-165, <https://doi.org/10.4000/mefrm.4047>, 15. kolovoza 2023.
28. Grozdanić, V.; Rittossa D., *Povijesni razvoj kaznenopravnog statusa žena*, u: *Kada žena ubije* (ur. Grozdanić, V.), Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2011., str. 15-110.
29. Guerra Medici, M. T., *I diritti delle donne nella societa altomedievale*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 1986.
30. Hebib, M., *Plodouživanje (ususfructus); primjena rimskog koncepta u dubrovačkom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet u Sarajevu, Sarajevo 2022.
31. Hebib, M., *Primjena instituta rimskog prava u cilju materijalnog osiguravanja ženskih srodnika u zakonskom nasljeđivanju srednjovjekovnog Dubrovnika*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LX, 2017., str. 83-108.
32. Heršak, G., *Krivično djelo silovanja u Korčulanskom statutu i komparativno*, u: *Zbornik radova Znanstvenog skupa Statut grada i otoka Korčule iz 1214.* (ur. Šeparović, Z.), Jugoslavensko viktimološko društvo, Zagreb 1989., str. 195-200.
33. *Hrvatski biografski leksikon*, LZ Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/>, 12. kolovoza 2023.
34. Jaramaz, Reskušić, I., *Kazneni sustav u Šibeniku od 14. do 16. st.*, Gradska knjižnica Juraj Šižgorić, Šibenik 1996.
35. Jutronić, A., *Uzlovi i vilenice na Braču, Hvaru i Visu u 17. veku*, Glasnik Etnografskog instituta SANU, 11-15/1962-1966, str. 179-184.
36. Karbić, D, Karbić, M, *The Laws and Customs of Medieval Croatia and Slavonia - A Guide to the Extant Sources*, London UCL School of Slavonic and East European Studies Studies in Russia and Eastern Europe, London 2013., <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1469335/1/The%20Laws%20of%20Croatia.pdf>, 16. kolovoza 2023.
37. Kasap, J., *Osobitosti nasljedno-pravnog uređenja Cresko-osorskog statuta iz 1441. godine*, Pravni vjesnik Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, vol. 38, 3-4/2022, str. 58-84.
38. Kasandrić, I., *Agrarni odnosi u staroj Hvarskoj komuni*, Hvarski zbornik 4/1976, str. 189-196.
39. Kasandrić, I., *Gratia – agrarni odnos na općinskoj zemlji*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. V, 1/1978, str. 53-73.
40. Kasandrić, I., *Nasljednopravne odredbe Hvarskog statuta*, Hvarski zbornik, 6/1978, str. 55-62.
41. Kasandrić, I., *Stvarnopravne, bračne i obiteljske odredbe Hvarskog statuta*, Hvarski zbornik, 5/1977, str. 149-155.
42. Kasandrić, I., *Uvod u hvarsko statutarno pravo*, uvodna studija u *Hvarski statut*, Književni krug Split, Split, 1991., str. 9-79.

43. Ketch, P.; Kuhn, A., *Frauen im Mittelalter*, Band 2, Schwann, Düsseldorf, 1984.
44. Lachner, V., *Obiteljskoppravna regulacija Cresko-osorskog statuta iz 1441. godine*, Pravni vjesnik Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, vol. 39, 2/2023, str. 29-51.
45. *Leksikon hrvatskoga srednjovjekovlja* (prir. Šanjek, F.; Grbavac, B.) Školska knjiga, Zagreb 2018.
46. Machiedo, D., *Kaznene odredbe srednjovjekovnog Hvarskog statuta*, Hvarski zbornik 3/1975, str. 173-182.
47. Margetić, L., *Bizantsko bračno imovinsko pravo u svjetlu Novele XX Lava Mudroga (s osobitim obzirom na razvoj bračnog imovinskog prava u srednjovjekovnim dalmatinskim gradskim općinama)*, Zbornik radova Vizantološkog instituta, XVIII, 1978., str. 19-50.
48. Margetić, L., *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb 1996.
49. Margetić, L., *Iz starije prošlosti Raba*, u: *Istra i Kvarner: izbor studija*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 1996.
50. Margetić, L., *Opća povijest države i prava (Nacrt predavanja)*, 3. izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 1985.
51. Margetić, L., *Nasljedno pravo descendenata po srednjovjekovnim statutima Šibenika, Paga, Brača i Hvara*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, god. 22, 3/1972, str. 215-247.
52. Mažuranić, V., *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, JAZU, Zagreb 1908.-1922.
53. Milotić, D.; Milotić, I., *Proces protiv Dilette, Motovun - 1271. U prožimanju rimskog, kanonskog, običajnog i mletačkog prava*, Državni arhiv u Pazinu, Pazin 2022.
54. Milović, Đ.; Milović Karić, G., *Tjelesne kazne u rapskom protostatutu iz 1234. godine*, *Acta medico-historica Adriatica* vol. 3, 1/2005, str. 37-42.
55. Moškateo, I., *Dolske bratovštine*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. XII, 1/2014, str. 139-145.
56. Novak, Z., *Hvarska bratovština sv. Duha u kasnom srednjem i ranom novom vijeku*, Prilozi povijesti otoka Hvara, vol. XII, 1/2014, str. 113-138.
57. Novak, Z., *Hvarska karitativna bratovština Milosrđa u ranome novom vijeku*, *Historijski zbornik*, god. LXIV, 2/2011, str. 377-433.
58. Novak, Z., *Uloga bratovština u svakodnevnom životu hvarske komune u ranome novom vijeku*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa 500. obljetnica ustanka hvarskih pučana (ur. Bratanić, M.), HAZU – Razred za društvene znanosti, Muzej hvarske baštine Hvar, Hvar – Zagreb 2014., str. 123-154.
59. Pansolli, L., *voce Tortura, Novissimo digesto italiano*, vol. XIX, Torino 1973., str. 424-425.
60. Pezelj, V., *Pravni položaj žene po Splitskom statutu iz 1312. godine*, u: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo, povodom 700. obljetnice*, Zbornik radova (ur. Radić, Ž.; Trogrlić, M.; Meccarelli, M.; Steindorff, L.), Split 2015., str. 227-253.

61. Pezelj, V.; Štambuk Šunjić, M., *Pravni položaj žene prema srednjovjekovnom Korčulanskom statutu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 55, 3/2018, str. 557-578.
62. Radić, D., *Veze Trogira i Hvara u XV. i XVI. stoljeću*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa 500. obljetnica ustanka hvarskih pučana, HAZU – Razred za društvene znanosti, Muzej hvarske baštine Hvar, Hvar – Zagreb 2014., str. 123-154.
63. Radić, Ž., *Imovinsko pravo po Statutu grada Trogira*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2002.
64. Raukar, T., *Dalmacija u doba ustanka pučana na Hvaru*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa 500. obljetnica ustanka hvarskih pučana (ur. Bratanić, M.), HAZU – Razred za društvene znanosti, Muzej hvarske baštine Hvar, Hvar – Zagreb 2014., str. 9-17.
65. Raukar, T., *O sjedištu hvarske biskupije u 12. i 13. stoljeću*, u: *Crkve i crkvice Staroga Grada* (ur. Tarbušković, V.), Stari Grad 2009., str. 8-21.
66. Ređep, J., *Moć vradžbine (razmišljanja povodom XVII gl. Korčulanskog statuta)*, u: *Zbornik radova Znanstvenog skupa Statut grada i otoka Korčule iz 1214.* (ur. Šeparović, Z.), Jugoslavensko viktinološko društvo, Zagreb 1989., str. 237-249.
67. Roberti, M., *Le origini dell'esecutore testamentario*, Modena 1913.
68. Roberti, M., *Svolgimento storico del diritto privato in Italia*, vol. I, CEDAM, Padova 1935.
69. Skrivaneli, P., *O vješticama na otoku Hvaru*, Prilozi povijesti otoka Hvara vol. IV, 1/1974, str. 80-90.
70. Učur, M. Đ.; Bartulović, Ž., *Nomotehnički aspekti Vinodolskog zakona iz 1288. godine*, Grobnički zbornik, 11/2021, str. 38-47.
71. Vukelić, D., *Magija na hrvatskome povijesnom prostoru*, Školska knjiga, Zagreb 2021.
72. Zaninović, M., *Zapisi o Hvaru i Veneciji*, Hvarski zbornik 4/1976., str. 197-202.

SOME ISSUES OF THE LEGAL POSITION OF WOMEN ACCORDING TO THE 1331 STATUTE OF HVAR (ON THE OCCASION OF ITS 690TH ANNIVERSARY)

Some issues of the legal position of women in the medieval Hvar Statute of 1331 compared to other Dalmatian statutes (especially Brač and Korčula) and Kvarner (Vinodol Law, Cres-Osor) are considered. Thereby, the aspects of the solutions of statutory law that are in line with the main tendencies are reflected on, as are possible specifics in terms of status, family, property, criminal and procedural law. Analysis of notarial records and archival material indicates the extent to which the statutory provisions were applied in everyday life. The statutory provisions of the Hvar Statute show a beneficial interpenetration of two basic legal cultures: Slavic and Roman, but also the influences of the canonical and Venetian legal systems. This interpenetration, while respecting the specifics of the

Commune itself, connects the Hvar Statute with other statutes and also with Europe and the roots of the legal systems of modern European integration.

Key words: *Statute of Hvar, 14th century, Dalmatian statutory law, legal position of women*

EINIGE FRAGEN ZUR RECHTLICHEN STELLUNG VON FRAUEN IM STATUT VON HVAR AUS DEM JAHRE 1331 (ANLÄSSLICH DES 690. JAHRESTAGES)

Die Autoren betrachten einige Fragen zur rechtlichen Stellung von Frauen im mittelalterlichen Statut von Hvar aus dem Jahre 1331 im Vergleich zu den sonstigen Statuten aus Dalmatien (insbesondere denen von Brač und Korčula) sowie der Kvarner-Region (Gesetzbuch von Vinodol, Cres-Osor). Dabei überdenken sie, inwieweit die Lösungen des gesetzten Rechts mit den Haupttendenzen übereinstimmen und worin seine allfälligen Besonderheiten bezüglich des Statuts-, Familien-, Vermögens-, Straf- und Prozessrechts liegen. Eine Analyse notarieller Aufzeichnungen und Archivmaterials weist darauf hin, in welchem Maße die gesetzten Bestimmungen im alltäglichen Leben Anwendung fanden. Aus den gesetzten Bestimmungen des Statuts von Hvar geht die aufmunternde Durchsetzung zweier grundlegender Rechtskulturen hervor: der slawischen und der römischen, ist jedoch auch der Einfluss sowohl des kanonischen als auch venezianischen Rechtssystems erkennbar. Diese Durchsetzung verbindet das Statut von Hvar, unter Berücksichtigung der Besonderheiten der Kommune an sich, sowohl mit anderen Statuten als auch mit dem europäischen Raum und den Wurzeln der Rechtssysteme moderner europäischer Integration.

Stichwörter: *Statut von Hvar, 14. Jahrhundert, dalmatinisches Gesetzesrecht, Rechtsstellung der Frau*